

DAN KRONQVIST

WENZEL HAGELSTAM

ANTIIKKIKAUPIAAN
MUISTELMAT

W S O Y

DAN KRONQVIST

WENZEL
HAGELSTAM

ANTIIKKIKAUPIAAN

MUISTELMAT

SUOMENTANUT KATI VALLI

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ - HELSINKI

© Wenzel Hagelstam, Dan Kronqvist ja WSOY 2023
Suomenkielisen käännöksen © Kati Valli ja WSOY 2023

Kuvatoimitus Nina Tuittu

ISBN 978-951-0-47887-5

Painettu EU:ssa

SISÄLLYSLUETTELO

KIRJOITAJALTA	7
NYT KUN VIELÄ MUISTAN	9
SYNTYNYT EPÄTAVALLISEEN PERHEESEEN	15
KESÄPÄIVÄT VECKJÄRVELLÄ	33
NUORI MIES VAILLA SUUNNITELMAA	49
ANTIIKISTA TUU AMMATTINI	61
ENSIN GALLERIA, SITTEN HUUTOKAUPPATALO	79
ELÄMÄ JA MATKAT ANN-MARIN KANSSA	102
HUONOA SUOMEA PUHUVA TV-KASVO	116
MONI HAVITTELEE HAGELSTAMIN HUUTOKAUPPOJA	154
TAIDEHARVINAISUUKSIA JA HARHAUTUKSIA	160
KERÄILIJÄ TÄYTTÄÄ TILANSA	171
SCHILKIN OLI ANONYymi JULKKIS	191
KARI HELENIUKSEN VOTKAKUPIT	199
TIEPOLO KAKSIOSSA	210
OMA KUSTANTAMO JA KIRJAPAINO	226
YMPYRÄ SULKEUTUU 50 VUODEN JÄLKEEN	237
YRITYKSET	261
VALKOITUJA KIRJOJA	262
MUKANA TELEVISIOSARJOISSA	263
LÄHTEITÄ	264

KIRJOITAJALTA

Henrikki Timgren WSOY:ltä soitti minulle eräänä päivänä ja kysyi, haluaisinko olla mukana kirjoittamassa antiikkikauppias Wenzel Hagelstamin muistelmia. En tarvinnut pitkää miettimisaikaa, koska tehtävä kuulosti positiiviselta haasteelta. Olen viettänyt suuren osan vapaa-ajastani kirpputoreilla ja antiikkiliikkeissä, joten entisaikojen esineet saavat minut tuntemaan oloni kotoisaksi. Muistan haastatelleeni Wenzeliä muutaman kerran niiden vuosien aikana, kun työskentelin toimittajana Hufvudstadsbladetissa, ja kaikkien suomalaisten tavoin tunnen hänet toki myös televisiokasvona.

Tapasimme Wenzelin nykyisessä liikkeessä, joka sijaitsee Helsingissä, osoitteessa Kapteeninkatu 9. Uskoakseni meistä molemmista tuntui heti siltä, että olimme samalla aaltopituudella.

Vierailin haastattelemassa Wenzeliä säännöllisesti ja sain näin reilun vuoden ajan vaellella vapaasti hänen muistoissaan. Se oli antoisa retki. Ennen kaikkea pääsin tutustumaan niihin osiin hänen elämästään, jotka sijoittuvat aikaan ennen hänet maankuuluksi tehnyttä *Antiikkia*, *antiikkia* -televisiosarjaa, mutta myös kaikkeen siihen, mitä tapahtui sarjan kuvausten aikana ja tuon ajanjakson jälkeen.

Wenzel kuuluu niihin harvoihin ihmisiin, jotka muistavat antiikkialan konkarit, mutta hän on myös pitänyt kiinni lapsenomaisesta kyvystään innostua asioista. Molemmat ominaisuudet

ovat muistelmaprojektin kannalta loistavia. Lisäksi Wenzel on ollut mukana monessa – sellaisissakin jutuissa, joista yleensä pääsee lukemaan vain fiktiivistä kaunokirjallisuutta edustavista teoksista.

Hankkeen edetessä olemme välillä kutsuneet mukaan myös Wenzelin eri elämänvaiheissa mukana olleita ihmisiä, jotka ovat saaneet tuoda pintaan lisää muistoja ja antaa niihin toisenlaisia näkökulmia.

Kun olemme keskustelleet elämänkatsomukseen ja etiikkaan liittyvistä asioista, olen saanut Wenzelistä kuvan, jonka voisi oikeastaan tiivistää Thorbjørn Egnerin lastenromaanissa *Kasper, Jesper ja Joonatan – kolme iloista rosvoa* mukana olevan poliisimestari Paavalin laulun sanoin: »*Täytyy aina olla kiltti, muita kiusata ei saa, muuten sopii tehdä mitä huvittaa.*»

Minun on tullut aika kiittää matkasta ja toivoa, että kirja tekee haastattelujen kohteelle oikeutta. Wenzel totesi jo aivan projektin alussa: »Aina täytyy puhua totta, mutta ei ole mikään pakko kertoa kaikkea.» Mahdolliset virheet hänen muistojensa tulkinnassa ovat kokonaan minun.

DAN KRONQVIST

NYT KUN VIELÄ MUISTAN

ALKUSANAT

Opin jo pienenä, että lupaukset täytyy aina pitää. Tämä kirja kuuluu lupauksiini.

Olen pitkän elämäni aikana pystynyt toteuttamaan monia asioita. Paljon on tapahtunut myös ihan ilman tietoista suunnittelua. Usein kyse on siitä, että olen antanut asioiden kehittyä omaan tahtiinsa. Olen tehnyt töitä konepajalla ja myyjänä ennen kuin harrastukseni eli antiikkiesineet ottivat vallan. Olen sekä asunut että matkustellut ulkomailla ja ehtinyt televisiotyöni yhteydessä näkemään monta maata. Olen arvioinut tuhansia kuolinpesiä ja päässyt sen ansiosta vierailemaan useammassa suomalaiskodissa kuin varmaan kukaan muu koko maassa.

Antiikkialalla työskentely, etenkin jäämistöjen arviointi, tuntuu toisinaan melko rankalta tavalta tutustua muihin ihmisiin, mutta usein se on myös hyvin antoisaa. Ennen kaikkea tällaisessa työssä tapaa monia mieleenpainuvia persoonia. Osa heistä mainitaan nimeltä tässä kirjassa, mutta toiset säilytän vain muistoissani.

Antiikkikauppiaana arvostan esineissä niiden aitoutta ja autenttisuutta, ja sama pätee myös ihmisiin. Aitoudella on aina arvonsa, epäaitoja yksilöitä taas pitää pyrkiä välttämään. Lähtökohtaisesti

olen aina ollut sitä mieltä, että ihmiset ovat mielenkiintoisia, ja vaikka ehkä joidenkin harvojen kohdalla olenkin tehnyt virhearvioita, kokemuksen mukaan useimpien kanssa on helppo tulla toimeen. Se puolestaan on johtanut elämässäni moniin suunnittelemissani muutoksiin. Lähes kaikki näistä ovat osoittautuneet positiivisiksi – elleivät ihan heti, niin ainakin ajan kanssa.

Talousasioissa noudatan varsin yksinkertaisia arvoja. Kun puhutaan taiteesta, kannattaa vain yksinkertaisesti ostaa sitä, mistä pitää, ja maksaa siitä juuri sen verran kuin on varaa. Näin toimien ei koskaan voi menettää enempää kuin investoimansa summan, ja jos jokin esine tuottaa ostajalleen iloa, kauppa on ollut hyvä riippumatta siitä, miten esineen arvo myöhemmin ehkä heilahtelee.

Minun alallani ei ole minkäänlaisia ohjehintoja, ja lisäksi esineiden arvo vaihtelee useamman arvaamattomasti käyttäytyvän käyrän mukaan. Näihin käyriin voi vaikuttaa melkein mikä tahansa. Oikeastaan yksittäisellä tavaralla on hinta vain sillä hetkellä, kun se vaihtaa omistajaa. Sen jälkeen sitä määrittää ainoastaan tunnearvo aina siihen saakka, kunnes se myydään seuraavan kerran.

Antiikkiesineistä annetut arviot eivät siis koskaan voi olla absoluuttisia. Kun määrittelimme *Antiikkia*, *antiikkia* -ohjelmassa arvon jollekin esineelle, kyseessä ei ollut mikään valmis hintalappu vaan nimenomaan arvio kohteen arvosta. Esine saa hinnan vasta siinä vaiheessa, kun joku haluaa maksaa siitä jotakin. Keräilijä saattaa maksaa jostakin tietystä esineestä vaikka kuinka huiman summan, mutta silloin sen arvo on sidoksissa lähinnä siihen, että tuo esine täyttää aukon tämän keräilijän kokoelmassa.

Hulluina vuosina 1988–1989 pankit kiinnostuivat taiteesta sijoituskohteena, ja minut kutsuttiin usein puhujaksi alan tilaisuuksiin. Tarkoituksena ilmeisesti oli, että olisin kertonut, mihin oikein kannattaa sijoittaa. Minä kuitenkin selitin, että taide on antoisa harrastus, ei niinkään toimintaa, josta voisi automaattisesti odottaa saavansa voittoa.

Jos keräilijällä on hyvät perustiedot, hän voi elinaikanaan koota itselleen arvokkaan kokoelman, mutta keräilijä on harvoin valmis myymään, vaikka voisikin saada myynnistä taloudellista voittoa. Useimmin arvonnoususta pääsevät nauttimaan perilliset tai museot, jotka saavat kokoelman hoitoonsa. On joka tapauksessa helpompaa tehdä hyvät kaupat silloin, kun on ostamassa jotakin teosta kuin silloin, kun sen myy eteenpäin. Omassa yritystoisminnassani perussääntönä on ollut se, että pyrin aina ostamaan edullisesti ja myymään kohtuullisella voitolla. Sillä tavalla rahan saa liikumaan, ja sehän on rahan tehtävä. Raha on vain väline, jolla liiketoiminta saadaan pysymään käynnissä. Seteleitä ei kannata ensi sijassa koota pinoon, koska silloin niistä ei ole mitään hyötyä.

Erilaisten antiikkiesineiden hintataso voi muuttua nopeasti. Vuosikausia sitten unohdetun muotoilijan töistä saattaa yhtäkkiä tulla kysyttyjä, ja uusille valmistusmateriaaleille voi ilmaantua innokkaita ostajia, kun jokin uusi trendi saa tuulta alleen. Markkinat voivat myös saturoitua. Silloin esineet, jotka ovat aiemmin olleet haluttuja ja arvokkaita, saattavat menettää arvoaan roimastikin. Maailmanlaajuisilla taloussuhdanteilla on niilläkin vaikutuksensa. Kun öljyn hinta nousee, nousee myös sellaisen antiikin hintataso, jota öljyntuottajamaissa arvostetaan. Elintason nousu jossakin tietyissä maassa johtaa siihen, että maan rajojen ulkopuolelle päätyneitä antiikkiesineitä aletaan ostaa takaisin. Hopean hinta ohjaili markkinoita pitkään, mutta syy oli kokonaan toinen kuin se, että hopea on materiaalina kaunis. Niin pitkään kuin elokuvateollisuudessa käytettiin analogista filmiä, hopealla keinottelu oli mahdollista. Filmin valmistukseen upposi niin huimia määriä jalometallia, että sen hinnat olivat jatkuvassa nousussa. Kun hopeaa ei enää tarvittu tuohon tarkoitukseen, sen hinnannousukin tyssäsi.

Toinen esimerkki on 1950-luvun suomalainen designlasi, jota pidettiin pitkään piilossa jossakin kaapin perällä. Kun moderni muotoilu alkoi kasvattaa suosiotaan maailmalla, nämäkin lasiesineet nostettiin kaapeista paraatipaikalle hyllyyn.

Paikallisten taiteilijoiden työt voivat olla kalleimpia nimenomaan näiden taiteilijoiden kotiseudulla, jos lähistöltä sattuu löytymään myös keräilijöitä. Ulkomaisten taiteilijoiden taulut saattavat mennä parhaiten kaupaksi heidän omassa kotimaassaan. Aikaisemmin saimme asiakkaaksemme usein ulkomaalaisia kauppiaita, jotka kysyivät, olisiko meillä heidän maastaan lähtöisin olevaa tavaraa. Tällainen liikenne on kuitenkin vähentynyt sen jälkeen, kun internetistä tuli pääasiallinen myyntikanava.

Yhteistyöllä on aivan keskeinen merkitys antiikkialalla. Jos onnistuu tekemään yhdessä jonkun alalla toimivan kollegan kanssa hyvät kaupat ja jakamaan kaiken tasan, molemmat voittavat tässä kaupassa. Sitä paitsi antiikkialan kierrätysperiaatteiden mukaan esineiden arvo on aina abstrakti, koska niille on olemassa erilaisia markkinoita, joiden hinnoittelu poikkeaa toisistaan.

Joidenkin esineiden arvon määrittäminen on mahdotonta. Näihin kuuluvat esimerkiksi ainutlaatuiset muinaislöydöt, jotka ovat osa yhteistä kulttuuriperintöämme. Tällaisissa tapauksissa arviointi kuuluu Museoviraston tai paikallisen museon hoidettavaksi. Tilanne on sama myös sukukalleuksien kohdalla. Niiden rahallinen arvo voi jäädä vain muutamaan euroon, vaikka tunnearvo olisikin mittamaton. Silloin täytyy vain toimia tunteella ja viis veisata rahoista.

Jotkut ovat sitä mieltä, että museoissa pitäisi olla näytteillä huomattavasti nykyistä enemmän vanhaa esineistöä, mutta asia ei ole aivan näin yksinkertainen. Jokaisessa museossa on kasapäin tavaraa, jolle ei oikeasti ole tilaa, eivätkä varastossa lojuvat esineet ilahduta ketään. Jos yksityishenkilö ostaa jonkin antiikkiesineen voidakseen nauttia siitä, se on ainakin koko ajan näkyvillä hänen kodissaan. Siksi on hyvä, että yksityiset asiakkaat ostavat esineitä, jotka heitä itseään viehättävät.

Tässä alassa on kiehtovaa se, miten pohjattomasti siitä voi ammentaa. Riippumatta siitä, miten pitkään alalla toimii, uutta opittavaa riittää aina. Ja ainoa täysin varma pääoma on se tieto ja asiantuntemus, jonka on itselleen onnistunut kerryttämään.

Vanhojen esineiden historia heijastelee omaa historiaamme, ja lisäksi keräilyyn liittyy aina jonkin verran aarrejahtimentaliteettia. Oivalsin jo nuorena, että pystyn tekemään huonostakin päivästä paremman, jos vierailen jossakin osto- ja myyntiliikkeessä. Olen huomannut, että sama pätee moniin asiakkaistani.

Aktiivivuosieni aikana olen oppinut, että vierivä kivi ei sammaloidu. Olen päässyt leikkimään monille yhteiskuntamme erilaisista hiekkalaatikoista. Antiikkialalla toimiessani olen nähnyt kaikkea lantakasasta kuninkaanlinnaan. Lantakasaan törmäsin ihan sananmukaisesti kerran *Antiikkia*, *antiikkia* -ohjelman kuvauksissa, kun ajoin rattailla, joita vetänyt hevonen joutui paniikkiin ja rynnisti ulos tieltä. Linnoja taas on ollut useampia, sekä täällä Pohjolassa että kauempanakin. Tärkeintä on kuitenkin ollut päästä tapaamaan erilaisista paikoista kotoisin olevia ja eri asioista kiinnostuneita ihmisiä. Näistä kohtaamisista olen saanut energiaa elämäni.

Kun on ohittanut 80 ikävuoden rajapyykin, on korkea aika ajatella sitä, että kukaan ei ole kuolematon. Aika on ainoa asia, jota ei voi ostaa. En silti keksi miksi pitäisi pysähtyä ja jäädä istumaan keinutuoliin. Tapaamistani vanhemmista ihmisistä virkeimpiä, terveimpiä ja energisimpiä ovat aina olleet ne, joilla on koko ajan kaikenlaisia kiireitä ja jotka aamulla herätessään tietävät, mihin aikovat ryhtyä.

Opin vanhemmiltani, että aina pitää tehdä töitä, ja siksi minulla onkin yhä liike Helsingissä, Kapteeninkatu 9:ssä. Yritän saada sen varastoa tyhjemmäksi, mutta onnistun siinä vain harvoin.

Keskityn nykyään lähes yksinomaan taiteeseen, ja se johtuu ennen muuta siitä, että hyvä maalaus on helppo tunnistaa ja sellaiseen on myös helppo ihastua.

Nykypäivänä fyysiset huutokaupat eivät enää ole alalle kovinkaan tärkeitä, koska kaikki tapahtuu verkossa. Siellä on helppo löytää mielenkiintoisia kohteita ja tehdä tarjouksia, mutta toisaalta koko ajan on myös käynnissä valtava määrä erilaisia nettihuutokauppoja.

Pelkään, että asiakkaat uupuvat ja menettävät mielenkiintonsa, jos meininki jatkuu yhtä intensiivisenä liian pitkään.

Itse en enää osta esineitä yksityishenkilöiltä vaan pelkästään huutokaupoista. Osin siksi, että niistä voi tehdä hyviä löytöjä, ellei joku muu jätä korkeampaa tarjousta, ja osin sen vuoksi, että silloin ei tarvitse käyttää aikaa pitkiin hintaneuvotteluihin.

Taide ja antiikkiesineet ovat näytelleet elämässäni merkittävää roolia, ja onkin ilahduttavaa, että lastenlapsistani useampi on nykyään omistautunut taiteelle. Juuri heidän sukupolvensa määrittää sen, millaista taidetta ja millaisia antiikkiesineitä tulevaisuudessa pidetään mielenkiintoisina. Alani muuttuu koko ajan, ja päätöksen siitä, mihin suuntaan se kehittyy, tekevät asiakkaat.

Muistelmien kirjoittaminen ei ole koskaan ole ollut minulle mikään tietoinen tavoite elämässäni. Kun WSOY:n Henrikki Timgren ensi kerran kysyi minulta asiasta, minun oli pakko miettiä hetki. Kun aikaa kului, idea alkoi tuntua koko ajan kiinnostavammalta. Elämänsä on aina hyvä jäsenellä jollakin tapaa – ellei ennalta niin sitten ainakin jälkikäteen. Jos tahtoo kertoa kokemuksistaan ja muistoistaan tuleville sukupolville, tämä on kätevä tapa siihen.

Omaan muistiinsa ei tietenkään aina voi luottaa. Siksi onkin hyvä, että sanomalehdillä on arkistonsa, että Yle on arkistoinut vanhoja ohjelmiaan ja että minulla on perheeni lisäksi ystäviä ja kollegoja, joiden kanssa puhua. Haluan erityisesti kiittää kaikkia niitä, jotka olen tämän kirjaprojektin aikana tavannut taas uudestaan joko liikkeessäni tai heidän kodeissaan.

SYNTYNYT EPÄTAVALLLISEEN PERHEESEEN

Wenzel Hagelstam syntyi keskosena välirauhan aikana vuonna 1941 ja lähetettiin vuonna 1943 sotalapseksi Ruotsiin. Balingstan kartanon lastenkodissa Huddingessa hän oppi suomea muilta lapsilta ja ehti unohtaa ruotsin kielen ennen kuin palasi kotiin. Karin-lastenhoitajan kristillinen, pohjanmaalainen elämänskatsomus löi leimansa pojan varhaisiin vuosiin Helsingissä, mutta kouluaikoina alkoi kapinointi.

Tarinani alkaa jo kolme vuotta ennen syntymääni. Vuonna 1938 nuori lastenhoitaja nimeltä Karin Wilander pakasi matkalaukkunsa kotona Maalahdessä, joka siihen aikaan oli merkittävä pohjanmaalainen maatalouspitäjä. Karin oli 17-vuotias ja lähdössä maailmalle leipäänsä tienamaan. Juna kuljetti hänet Vaasasta Helsinkiin, missä vanhempani Walter ja Cecilia Hagelstam olivat saaneet ensimmäisen lapsensa, isosiskoni Kristinan. Heti Kristinan syntymän jälkeen Cecilia-äiti oli sairastunut polioon, kun epidemia tuolloin vuonna 1938 saavutti Suo-

menkin. Sairaus halvaannutti äidin toisen käden hänen loppu-iäkseen. Siksi kotona tarvittiin jatkuvasti apua, ja siinä Karin astui mukaan kuvaan. Hän tuli heti hyvin toimeen äitini kanssa, tai »ingenjörskan» eli insinöörin rouvan, kuten hän äitiä kutsui.

Elettiin levottomia aikoja, ja vuonna 1939 alkoi talvisota. Väli-rauhan aikana synnyin sitten minä, 1. tammikuuta 1941. Tohtori Björkenheim, äitiä Eiran sairaalassa hoitanut lääkäri, oli varmasti sitä mieltä, että uusivuosi oli lapsen synnyttämiseen varsin huonosti valittu ajankohta. »Jos on ottanut pirun veneeseensä, pitäähän se soutaa maihin», hän oli kuulemma sanonut äidilleni.

Kun synnyin, tohtori arveli, että mahdollisuuteni jäädä henkiin olivat korkeintaan fifty-fifty. Synnyin vähän liian aikaisin ja olin alkuun pieni ja heiveröinen. Tulevaisuuteni oli suunnilleen yhtä epävarma kuin Suomenkin juuri sillä hetkellä. Lastenhoitaja Karin oli kuitenkin päätöksensä tehnyt: kaikki menisi hyvin. Hänestä tuli jo varhaisessa vaiheessa suojelusenkelini ja yksi elämäni tärkeimmistä ihmisistä. Hän piti huolen siitä, että ympärilläni oli kuumavesipulloja, jotka pitivät minut lämpimänä ensi hetkiäni aikana, ja hän hoiti minua oikeastaan ympäri vuorokauden.

Samana päivänä, kun tulin maailmaan, lehdissä saattoi nähdä kuvia presidentti Kyösti Kallion Helsingissä toimitetusta siunaustilaisuudesta sekä hautauksesta Nivalan kirkon hautausmaalle. Vuosi 1941 otettiin vastaan rauhan vallitessa, mutta tuo rauha jäi loppujen lopuksi hyvin lyhyeksi. Jatkosodan aikana tanssi-kielto rajoitti sosiaalista elämää, mutta musiikki oli silti tärkeää. Georg Malmsténin ja Dallapé-orkesterin, A. Aimon ja Sointu-orkesterin, Viljo Vesterisen, Ansa Ikosen, Tauno Palon ja monien muiden musiikkia julkaistiin levyillä ja soitettiin radiossa, mutta ei juurikaan meillä kotona. Isäni ei arvostanut musiikkia, taidetta tai muitakaan »turhanpäiväisyyksiä». Urheilukaan ei herättänyt hänessä minkäänlaista mielenkiintoa. Äiti oli aina jossakin määrin kiinnostunut taiteista, isä piti korkeintaan saksalaisesta kirjallisuudesta. Vanhempi siskoni Kristina pantiin koulussa opiskele-

maan saksaa, vaikka suurin osa muista valitsi englannin, ja siitä lähtien hän on inhonnut kaikkea saksalaista, ruokaa myöten. Kun hän suuttuu oikein kunnolla, hän saattaa kiroilla saksaksi, mutta siinä kaikki.

Asuimme Bulevardi 9:ssä, kolmannessa kerroksessa. Meidän rapussamme suurin osa asunnoista oli ollut saman suvun hallussa ja monen sukupolven ajan. Kaikki olivat keskenään vanhoja perhetuttuja, myös Ekbergin kondiittoriklaani.

Myöhemmin perheemme kasvoi, ja loppujen lopuksi meitä sisarusia oli kaikkiaan viisi. Kristinan ja minun jälkeeni tulivat vielä Carl-Fredrik eli Freddi, Cecil sekä nuorin veli, Claes Henrik. Häntä kutsuttiin nimellä Nikodemus, josta jossakin vaiheessa tuli Nicke.

Etunimeni ei ole Suomessa niitä tavallisimpia, mutta sillä on pitkä historia. Nimi tuli Ruotsiin ja sitä kautta Suomeen alun perin sleesiaisen Rotkirchin aatelissuvun mukana. Suku liitettiin Ruotsin ritarihuoneen jäseneksi vuonna 1634, ja tuossa suvussa Wenzel-nimi on esiintynyt jo 1600-luvulla.

Jo minua ennen on ollut olemassa yksi Wentzel Hagelstam, mutta hänen nimessään oli keskellä t-kirjain. Hän syntyi vuonna 1863 Helsingin pitäjässä ja kuoli 68-vuotiaana vuonna 1932 Helsingissä. Siinä välissä hän ehti toimia kirjailijana, toimittajana, rehtorina, opettajana ja kustantajana. Hänen vaimonsa oli laulaja Anna Hagelstam, omaa sukua Silfverberg.

Wentzel aloitti uransa opettajana, ja vuonna 1891 hänestä tuli Haminan ruotsinkielisen reaalilyseon rehtori. Hän toimi Haminassa myös Fredrikshamns Tidning -sanomalehden päätoimittajana aina siihen asti, kunnes muutti vuonna 1894 Helsinkiin ja perusti Hagelstams bokhandel -kirjakaupan. Vuosina 1898–1903 hän toimitti myös *Ateneumia*, kansainvälistä, ruotsinkielistä kult-

tuurilehteä, jota julkaisi hänen oma kustantamonsa. Hagelstamin taidegalleriassa oli esillä japanilaisia puupiiirroksia vuonna 1897.

Wentzel Hagelstamin kustannusliike oli toiminnassa vuosina 1891–1903, ja sen kirjailijoita olivat Juhani Aho, Karl August Tavaststjerna, Arvid Mörne ja Konni Zilliacus vanhempi. Helsingin aikoina hänen läheisiin ystäviinsä kuuluivat Jean Sibelius, Axel Gallén (myöhemmin Gallen-Kallela) sekä Albert Engström.

Sen kummemmin kustantamo kuin kirjakauppakaan eivät olleet kovin kannattavia, ja Wentzelillä riittikin huomattavasti enemmän kunnianhimoa kuin liikemieskykyä. Vuodesta 1902 lähtien Wentzel keskittyi lähinnä kirjoittamaan kritiikkejä Hufvudstadsbladetiin, mutta siinä roolissa hän joutui nopeasti hankaluuksiin venäläisten vallanpitäjien kanssa. Vuonna 1903 hän pakeni Suomesta välttääkseen karkotuksen Siperiaan. Myöhemmin kenraalikuvernööri Nikolai Bobrikov itse asiassa karkottikin hänet maasta muodollisesti mutta poissaolevana.

Kustannustoimintaa jatkoi kirjankustantamo Lilius & Hertzberg, ja Wentzel asettui asumaan Tukholmaan. Myöhemmin hän jatkoi matkaansa Ranskaan. Siellä hän sai nimeä toimittajana, erityisesti Hufvudstadsbladetin Pariisin-kirjeenvaihtajana nimimerkillä Alenius vuosina 1904–1923. Samaan aikaan hän kirjoitti Skandinaviaa ja Suomea käsitteleviä juttuja ranskalaisiin lehtiin, piti esitelmiä ja julkaisi tekstejä ranskaksi. Suomen Pariisin-lähetystön lehdistöattaseana hän toimi vuosina 1922–1928. Kirjailijana hän kirjoitti vuonna 1904 Axel Gallénin ensimmäisen elämäkerran.

Karin Wilander oli käytännössä se, joka meidät lapset kasvatti, ja me rakastimme häntä. Hän oli syvästi kristillinen nimenomaan käytännön tasolla ja kuului koko elämänsä ajan Pelastusarmeijaan siviilijäsenenä. Karin oli kotoisin vaatimattomista oloista, ja hänen piti jo varhain pärjätä omillaan. Hänen uskonnollisen elämänsä katso-

muksensa perusta oli valettu jo lapsuudenkodissa. Pelastusarmeijan kolmen ässän missio »soppaa, saippuaa ja sielunpelastusta» oli alun perin pelastusarmeijan perustajan William Boothin lausahdus, joka sopi Karin lämpimälle ja empaattiselle luonteelle hyvin. Hänen esimerkinsä on myöhemminkin vaikuttanut elämääni monin tavoin. Oma ihmiskäsitykseni on peräisin häneltä, samoin kuin ihmisten tittleitä ja syntyperää kohtaan kokemani kunnioituksen puute. Pohjanmaalla ei koskaan ole pokkuroitu herroja, ja Karin sanoi aina: »Varo rikkaita ihmisiä, heihin ei voi luottaa.» Jos minulla ylipäättään on jonkinlainen toimiva moraalinen kompassi, se on peräisin häneltä.

Kun pommitukset alkoivat Helsingissä vuonna 1943, minut ja sisareni Kristina lähetettiin turvaan, ensin Vaasaan ja sitten Sundomiin. Äiti huolehti itse nuorimmasta lapsesta, Freddestä, ja he saivat majapaikan kaukaisten sukulaisten luota.

Karinin sisar Astrid asui Vaasassa, ja varmasti juuri siksi päädyimme sinne. Sodan jälkeen Astrid lähetti vielä pitkään perheellemme kenkiä, vaatteita, juustoa ja voita. Kriisiaikoina selviytyminen olikin toki aina vähän helpompaa maaseudulla, missä oli sekä viljelyksiä että eläimiä.

Pohjanmaalla asuessani olin yhä pieni ja heiveröinen ja vietin aikaani mieluiten sisätiloissa. Karinilla oli tapana pelotella minua ja sanoa, että jos en menisi ulos raittiiseen ilmaan, mörkö voisi tulla. Silloin minä olin kertoman mukaan vastannut: »Ei, olen mölön kanssa kotona.»

Sundomista minut ja Kristina sitten jossakin vaiheessa vietiin laivalla Ruotsiin. Rajalla kaikille lapsille tehtiin terveystarkastus. Siinä kävi ilmi, että olin sairastunut tuberkuloosiin. Sen vuoksi päädyin saamaan hoitoa Huddingeen, Balingstan kartanoon suomalaisille lapsille perustettuun lastenkotiin. Kristina lähetettiin yksityiseen perheeseen kauaksi Huddingesta.

Balingstassa kaikki lapset olivat Suomesta ja kaikilla oli tuberkuloosi. Lastenkodin kaikki muut lapset olivat suomenkielisiä. Sain

parhaaksi ystäväkseni Mikon, joten kohta aloin jo puhua suomea, vaikka en ollut ikinä kuullut koko kieltä kotona Bulevardilla.

Kun sitten lopulta palasin kotiin, olin käytännössä vaihtanut äidinkieltä. Olin hädin tuskin kolmevuotias ja valtavan ujo omassa elinympäristössäni, joka nyt tuntui kovin vieraalta. Kristina oli tullut takaisin perheestään toiselta puolelta Ruotsia ja puhui hyvää ruotsia, joten alkuajat olivat kyllä varsin raskaita. Piilouduin usein sängyn alle, kun en vielä ollut tottunut elämään kotona. On varmasti melko epätavallista, että lähtee Ruotsiin ruotsinkielisenä mutta palaa sitten kotiin suomenkielisenä, päinvastainen kehitys olisi ollut luonnollisempaa. Aluksi olin kuulemma kutsunut Kristinaa nimellä »Apina».

Tutkimusten mukaan monet sotalapset kärsivät kokemuksistaan, mutta kaikkien kohdalla asia ei välttämättä ole näin. En itse koe, että Ruotsissa viettämäni aika olisi jättänyt minuun minkäänlaisia traumoja, mutta sen seurauksia saattaa toki olla vaikea analysoida itse. Olin totta kai yhä hieman heikossa kunnossa tuberkuloosin jäljiltä. En kuitenkaan muista, että minulla olisi ollut muita ongelmia.

Ne olivat kovia aikoja, mutta lapsena emme ymmärtäneet tilanteesta paljonkaan. Asuin Balingstassa toisen kerroksen makuusalissa muiden lasten kanssa, saimme ruokaa ja vaatteita, eikä meillä ollut puutetta mistään. Onhan sen silti täytynyt jättää minuun jälkensä, ja se, että jouduin olemaan niin pitkään poissa omista ympyröistäni ja läheisteni luota, on varmasti vaikuttanut senjälkeiseen elämääni jollakin tavoin. Ainakin se johti siihen, että itsenäistyin varhain. Nuorena siteeni kotiin olivat hyvin löyhät, ja muutin pois kotoa heti käytyäni koulut loppuun. Lapsuudestani muistan sen, että välillä vanhempani riitelivät. Silloin hain yleensä suojaa Karinin sängyn alta, mikä kertoo jo aika paljon. Äiti ja Karin ottivat myös toisinaan yhteen keittiössä. Yleensä erimielisyydet koskivat uskonnollisia asioita.

Sodanjälkeisen lapsuusaikani kohokohtiin kuului pyhäkoulu ja käynnit Pelastusarmeijan Templet-päämajassa Uudenmaankatu

40:ssä. Opin paljon kristinuskosta ja Jeesuksen elämästä. Kaikki esitettiin melkein kuin jatkokertomuksena, ja se, mitä tuolloin opin, oli räikeässä ristiriidassa sen kanssa, mitä myöhemmin kirkollisissa yhteyksissä koin.

Emme yleensä käyneet kirkossa, ellei jokavuotista joulukirkkoa oteta lukuun. Sekin perinne loppui siihen, kun pappi kerran vihjasi, että olisi hyvä, jos osallistuisimme vuoden aikana myös tavallisiin jumalanpalveluksiin. Äiti ei tästä ehdotuksesta pitänyt, joten se jäi sitten viimeiseksi vierailuksemme.

Myöhemmin meitä oli viiden nuoren joukko, kaikki Pelastusarmeijasta, joka ei käynyt tavallista rippikoulua. Meistä muodostettiin oma ryhmä, joka kokoontui Hans von Bergmannin johdolla kirkkoherranvirastossa. Muistaakseni kyseessä ei ollut mikään varsinainen intensiivikurssi: pääasiassa vain torkuin nojatuolissa, kun kirkkoherra opetti meitä. Nuorena kuusikymmenlukulaisena erosin kirkosta, mutta Pelastusarmeijaan minulla on aina ollut hyvät välit.

Ernst ja Elsa Wrede, isovanhempani äidin puolelta, asuivat samassa talossa pari kerrosta ylempänä ja kuuluivat luonnollisesti perheeni lähipiiriin. Kävimme joka päivä heidän luonaan juomassa teetä. Äidinäiti oli omaa sukua Armfelt, temperamenttinen rouva, joka jatkuvasti piti perhettämme silmällä. Hän tahtoi varmistaa, että kaikki sujui niin kuin piti, ja toisinaan se varmasti olikin ihan tarpeen. Äidinisä Ernst oli minulle tärkeä ihminen, eräänlainen lempeä auktoriteetti, jolta opin paljon. Hän selitti aina, miten erilaisissa tilanteissa tulee käyttäytyä. Miten toimitaan esimerkiksi silloin, kun ruumisauto ajaa ohii? »Silloin otetaan hattu pois päästä ja seistään hiljaa paikallaan rintamasuunta autoa kohti.» Kun me lapset olimme pieniä, hän tuli usein pitämään meille pienen voimistelutuokion ennen iltapesuja. Se oli varmasti hyväksi meille, koska emme normaalisti harrastaneet urheilua tai edes leikkineet pihalla.

Äidinpuoleiset isovanhempani olivat eläneet diplomaattimaailmassa, mikä tarkoitti, että heidän ystäviinsä ja tuttaviiinsa kuului hyvin korkea-arvoista väkeä. He liikkuiivat toisinaan samoissa piireissä kuin marsalkka Carl Gustav Mannerheim ja presidentti Juho Kusti Paasikivi. Silloin tällöin Mannerheim kävi heidän luonaan illallisellakin. Muistan, että isoisä järjesti meidät lapset vuonna 1951 Sokoksen uuden liiketalon terassille seuraamaan Mannerheimin hautajaissaattuetta.

Isoisä oli uransa aikana työskennellyt niin Roomassa kuin Berliinissäkin. Muistan, että sain joskus lähteä hänen mukaansa, kun hän otti pirssin Ruotsalaiselta teatterilta ja ajoi presidentinlinnalle toimittamaan jotakin asiaa presidentin kansliaan. Luultavasti hänellä oli mukanaan listoja niistä henkilöistä, joille aiottiin jakaa kunniamerkkejä, koska sellaisia asioita hän hoiti. Hän oli siihen aikaan Suomen Valkoisen Ruusun ritarikunnan hallituksen jäsen ja rahastonhoitaja. Vuonna 1946 hän kirjoitti Suomessa jaettavia virallisia ja puolivirallisia kunniamerkkejä käsittelevän kirjan *Finlands utmärkelsetecken. En redogörelse för Finlands officiella och halvofficiella utmärkelse- och minnestecken*.

Isäni Walter oli yrittäjä, joka pyöritti omaa konepajaansa Meritullinkadulla. Isän yritys valmisti vesimittareita. Se oli massatuote, mutta ei bisneksenä mikään menestys. Sodan aikana firmalla tosin meni paremmin, kun isä alkoi valmistaa ilmavoimille kehittelemiään nalleja. Sodan aikana hän kuului periaatteessa itsekin ilmavoimiin, mutta yrityksensä tuotantolinjan vuoksi häntä ei koskaan lähetetty rintamalle.

Isän luonnetta on kuvattu »vaikeaksi», ja persoonallisuudeltaan hän olikin hyvin mustavalkoinen. Hänellä oli myös uskomattoman hyvä muisti, jonka hän täytti kaikella sillä, mikä häntä kiinnosti. Yksi tällainen aihe oli Suomen kartanot.

Julkisivun pitäminen moitteettomana oli hänelle äärimmäisen tärkeää. Asuimme hyvässä osoitteessa, ja meillä oli hienoja tuttavuuksia. Aina, kun meillä Bulevardilla kävi vieraita, isä halusi kaiken

olevan tip top ja tyylikästä, ja välillä perhe joutui jopa kärsimään tästä. Kun äidin tädit Arrajoen sukukartanosta Nastolan liepeiltä tulivat kylään, me lapsetkin saimme maistaa Ekbergin konditorian leivoksia.

Kotimme seinillä roikkui sukulaisten muotokuvia, kopioita kaikki. Luullakseni meillä oli yksi ainoa aito maalaus, pieni Hjalmar Munsterhjelm, mutta sekin oli ripustettu Karinin huoneeseen. Isälleni sukupotretit olivat tärkeämpiä, mutta minä en tuohon aikaan edes tiennyt, keitä kuvien ihmiset olivat. Isän vanhemmista oli kyllä muotokuva, mutta suurin osa tauluista esitti äidin sukulaisia. Isää vaivasi kaiketi jonkinlainen alemmuuskompleksi, hän kun oli porvari ja äiti taas kuului aatelistoon. Hänen koko elämänasenteensa rakentui pitkälti kunnioituksen, sukujuurten, syntyperän ja jäykkien käyttäytymissääntöjen pohjalle, mutta minä käännyn hyvin nopeasti tuollaista ajattelua vastaan. Isä ihannoit aatelistuutta ihan kuin se olisi ollut jotenkin ratkaiseva tekijä siinä, mihin ihmisestä on.

Isä oli 1930-luvulla varmaankin niin saksalaismielinen kuin vain saattoi olla. Monien muiden tavoin mekin kuulumme kotona radiosta Adolf Hitlerin palopuheita, ja muistan myös sikarilaatikon, jonka kannessa oli hakaristi. Isä oli saanut sen lahjaksi, eikä sitä enää voitu pitää esillä sen jälkeen, kun natsien teot alkoivat maailmalla tulla ilmi. Tietenkään tämä ei ollut tuohon aikaan edes kovin epätavallista. Monet uskoivat Hitleriin pitkään ja luottivat siihen, että hän voittaisi vielä. Äidin isä oli totta kai täysin eri mieltä, eikä vähiten siksi, että natsihallinto oli teloittanut niin monia hänen vanhoista kenraalituttavistaan jo sodan varhaisessa vaiheessa.

Äiti kuului Wrede af Elimän sukuun, ja hänen elämäntyylinsä oli vähän erilainen. Välillä hänen täytyi esimerkiksi pantata suvun perintöhopeat, jotta talouden rahat saatiin riittämään. Toisinaan isoäiti tuli yläkerrasta meille ja toi ruokaa niin, ettei isä huomannut. Otimme lisän kiitollisina vastaan.

*”Antiikkikauppiaana arvostan
esineen aitoutta ja omaperäisyyttä,
ja sama pätee myös ihmisiin.”*

Suomen tunnetuimman antiikki- ja taidekaup-
piaan elämä ei ole kulkenut tavanomaisia
polkuja. Helsingin Bulevardilla porvariskotiin
syntynyt Wenzel Hagelstam oppi sotalapsena
Ruotsissa suomen kielen mutta unohti ruotsin, adoptoitiin
14-vuotiaana elostelevalle isosedälleen, työskenteli hitsarina
Göteborgissa, tarjosi Lontoossa 1,9 miljoonaa puntaa
Albert Edelfeldtin maalauksesta, nousi *Antiikkia, antiikkia*
-ohjelman myötä kansansuosikiksi sekä vieraili haluttuna
kuolinpesien arvioijana tuhansissa suomalaistaloissa.

Hagelstamin mieleen on jäänyt vuosikymmenten varrella
tuhansia kiehtovia tarinoita niin esineistä kuin niihin
linkittyvistä kutkuttavista, koskettavista ja hämmästyttävistä
ihmiskohtaloista. Tämä kirja kertoo osan noista tarinoista.

	 9 789510 478875
www.wsoy.fi	99.1 ISBN 978-951-0-47887-5

WENZEL HAGELSTAM

DAN KRONQVIST

WENZEL HAGELSTAM

ANTIIKKIKAUPIAAN

MUISTELMAT

W S O Y

DAN KRONQVIST

